

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 5. november 2020 av Høyesterett i avdeling med

dommer Hilde Indreberg
dommer Knut H. Kallerud
dommer Wenche Elizabeth Arntzen
dommer Ingvald Falch
dommer Borgar Høgetveit Berg

HR-2020-2136-A, (sak nr. 20-062373STR-HRET)
Anke over Gulating lagmannsretts dom 18. februar 2020

I.
Påtalemyndigheten (statsadvokat Magne Kvamme Sylta – til
prøve)

mot

A (advokat Erik Ulvesæter)

II.
A (advokat Erik Ulvesæter)

mot

Påtalemyndigheten (statsadvokat Magne Kvamme Sylta – til
prøve)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Kallerud:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (2) Saken gjelder medvirkning til grove seksuelle overgrep mot et stort antall barn. Domfelte betalte for at omsorgspersoner skulle begå overgrep mot barna mens han så på via internett. Barna befant seg på Filippinene. Ett av spørsmålene for Høyesterett er om handlingene ikke bare rammes som seksuallovbrudd, men også av bestemmelsen om menneskehandel i straffeloven § 257. Videre gjelder saken reaksjonsfastsettelsen – hva som er riktig straffenivå og om det skal idømmes forvaring. Det er også spørsmål om domfelte skal gis fradrag i straffen fordi han ble kroppsvisitert under varetektsoppholdet.
- (3) A ble 28. juni 2018 tiltalt for medvirkning til, og forsøk på medvirkning til, seksuelle overgrep mot omkring 200 barn. Overgrepene ble begått fra våren 2011 til oktober 2016. Tiltalen omfattet også medvirkning til grov menneskehandel, jf. straffeloven 1902 § 224 og straffeloven 2005 § 257, jf. § 258.
- (4) I Bergen tingretts dom 20. februar 2019 ble A dømt til fengsel i 16 år. Dommen omfattet nesten alle overgrepspostene i tiltalen, men han ble frifunnet for tiltalen for menneskehandel. Under tvil kom tingretten til at det ikke var grunnlag for forvaring.
- (5) Ved Gulating lagmannsretts dom 18. februar 2020 ble A igjen domfelt for langt de fleste tiltalepostene som gjaldt seksuelle overgrep mot barn. Også lagmannsretten frifant ham for tiltalen for menneskehandel. Under dissens kom lagmannsretten til at A skulle idømmes forvaring med tidsramme på 19 år og en minstetid på 10 år. Han ble også dømt til å betale oppreisningserstatning til to av barna.
- (6) Lagmannsretten beskriver fellestrekkene i de alvorligste straffbare handlingene slik:

«Tiltalte setter seg i forbindelse med en av respondentene over internett. Han bestiller et nettovergrep som deretter livestreames etter at tiltalte har betalt - eller i noen tilfeller lovet å yte betaling. Detaljene varierer, men ett fellestrekk er at tiltalte er opptatt av penetrering, herunder at fornærmedes jomfruhinne ('virginity') skal penetreres. Det er sjeldent at barnet utsettes for penetrering med voksens penis. Penetrering skjer helst ved bruk av respondentens fingre. Tiltalte vil, ved flere anledninger, gjerne se blod i den forbindelse, han viser gjennomgående ingen reservasjoner eller empati om barnet gråter, og stiller seg ellers gjennomgående uinteressert i om barnet er opptatt med andre aktiviteter. Det er også flere hendelser hvor respondenten skal utføre oralsex på barnet, alternativt at barn skal utføre oralsex med voksne eller med andre barn. Det forekommer og at guttebarn skal penetrere en voksen kvinne og at jentebarn skal penetreres av et guttebarn. Det som skiller ... er at for forsøkspostene brytes gjerne forbindelsen av respondenten etter at tiltalte har 'bestilt' overgrep og overført penger. Det skiller også med tanke på barnas alder som varierer fra spedbarn og inntil 16 år gamle barn. I noen tilfeller dreier det seg om en enkelt hendelse, mens andre av tilfellene dreier seg om gjentatte hendelser med samme barn og hvor kontakten kan gå over måneder og år. I noen tilfeller er det ett barn til stede, i andre tilfeller er det flere barn til stede. En hendelse kan også inneholde både fullbyrdede overgrep og elementer av forsøk på slike.»

- (7) Jeg kommer tilbake til de enkelte tiltalepostene under straffutmålingen.
- (8) A har anket til Høyesterett over lagmannsrettens saksbehandling og straffutmåling. Han har særlig anført at det ikke er grunnlag for forvaringsstraff og at det straffenivået lagmannsretten har lagt til grunn er for strengt. Han har også anket over oppreisningserstatningen.
- (9) Påtalemyndigheten har anket over lagmannsrettens lovanvendelse når det gjelder frifinnelsen for tiltaleposten om menneskehandel. Videre har påtalemyndigheten anket over straffutmålingen. A bør etter påtalemyndighetens oppfatning dømmes til forvaring med en tidsramme på 21 år og minstetid på 10 år.
- (10) Høyesteretts ankeutvalg henviste 16. juni 2020 påtalemyndighetens anke over lovanvendelsen og ankene fra begge parter over straffutmålingen. For øvrig ble ikke anken over straffekravet fremmet. Det ble ikke gitt samtykke til ny behandling av erstatningskravene i straffesaken for Høyesterett.
- (11) Høyesterett oppnevnte 15. juli 2020 spesialist i psykiatri og nevrologi Erik Rønneberg Hauge og professor og spesialist i klinisk nevropsykologi Knut Dalen som sakkyndige. De har avgitt hver sin erklæring og forklarte seg muntlig under ankeforhandlingen for Høyesterett.
- (12) Etter at saken var henvist til behandling i Høyesterett tok forsvareren opp om A har krav på fradrag i straffen fordi han har vært utsatt for et stort antall kroppsvisitasjoner i strid med artikkel 3 i Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK). I sluttinnlegget før ankeforhandlingen tok forsvareren også opp at enkelte tiltaleposter etter hans oppfatning var foreldet.

Mitt syn på saken

Rammes tiltaltes handlinger av straffebestemmelsen om menneskehandel ?

- (13) Straffebudet om menneskehandel var tatt inn i straffeloven 1902 § 224. Någjeldende bestemmelser finnes i straffeloven § 257, jf. § 258. Det er ikke forskjeller mellom bestemmelsene av betydning for saken her. Jeg knytter derfor drøftelsen til gjeldende straffelov. Paragraf 257 første og andre ledd har – under overskriften «menneskehandel» – denne ordlyden:

«Den som ved vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd tvinger, utnytter eller forleder en person til

- a) prostitusjon eller andre seksuelle ytelser,
- b) arbeid eller tjenester, herunder tiggings,
- c) krigstjeneste i fremmed land, eller
- d) å samtykke i fjerning av et av vedkommendes indre organer,

straffes for menneskehandel med fengsel inntil 6 år.

På samme måte straffes den som

- a) legger forholdene til rette for slik tvang, utnyttelse eller forledelse som nevnt i første ledd ved å anskaffe, transportere eller motta personen,
 - b) på annen måte medvirker til tvangen, utnyttelsen eller forledelsen, eller
 - c) gir betaling eller annen fordel for å få samtykke til en slik handlemåte fra en person som har myndighet over den fornærmede, eller som mottar slik betaling eller fordel.»
- (14) Hvis det er en person under 18 år som utnyttes, rammes handlingen uavhengig av hvilke midler som anvendt, jf. tredje ledd. Saken her gjelder som nevnt utelukkende overgrep mot barn.
- (15) Grov menneskehandel rammes av § 258 med en øvre strafferamme på ti år. Ved vurderingen av om overtredelsen er grov skal det blant annet legges særlig vekt på om den som ble utsatt for handlingen var under 18 år.
- (16) Barna tiltalen omfatter er uomtvistet «utnyttet» av det lagmannsretten omtaler som respondentene til «prostituasjon eller andre seksuelle ytelser» i forbindelse med de overgrepene A er domfelt for, jf. § 257 første ledd bokstav a. Det er også på det rene at det i tilfelle er tale om grove overtredelser, jf. § 258. Spørsmålet er om A ved sine kjøp av seksuelle tjenester fra respondentene har medvirket til denne utnyttelsen, eventuelt forsøkt dette.
- (17) Lagmannsretten har lagt til grunn at A var klar over at han utnyttet fattige, særlig sårbare, mennesker på Filippinene for å oppnå seksuell tilfredsstillelse. Han var klar over at han ikke var alene om denne utnyttelsen og – heter det videre i lagmannsrettens dom: «Tiltalte har kjent til at de barna han selv begikk overgrep mot, med all sannsynlighet også ble utsatt for overgrep fra andre med samme seksuelle legning som han selv.» Lagmannsretten bemerker også at tiltalte har «kjent til at han bidro til å opprettholde en form for sex-industri som har utviklet seg til å bli et stort problem på Filippinene.»
- (18) Påtalemyndigheten har gjort gjeldende at den som på internett – gjentatt og målrettet – søker etter personer som mot betaling utnytter barn til seksuelle formål og så betaler for, og instruerer om, seksuelle overgrep mot barna som direkteoverføres til ham, rammes av straffebestemmelsen om menneskehandel. Tiltalebeslutningen er utformet i tråd med denne lovforståelsen. Det fremheves der at overgrepene er begått mot «et stort antall barn», at det betales vederlag og at tiltalte «derved [la] til rette for og medvirket til at kontaktene rekrutterte egne eller andres barn til seksuell utnyttelse». Det er også trukket inn i tiltalen at han medvirket til at den seksuelle utnyttelsen ble «opprettholdt ved å instruere og betale for ett eller flere overgrep eller love slik betaling.»
- (19) Ut fra en ren ordlydsfortolkning – sammenholdt med alminnelige prinsipper for medvirkningsansvarets rekkevidde – ligger det nær å konstatere medvirkningsansvar for A også etter straffeloven § 257 i tråd med det påtalemyndigheten har gjort gjeldende. Når jeg likevel har kommet til at hans handlinger ikke rammes av denne bestemmelsen, er det fordi lovens forarbeider, og senere rettspraksis som følger opp forarbeidene, etter min oppfatning snevrer inn anvendelsesområdet på en slik måte at hans forhold faller utenfor.

Lovforarbeidene til straffebudet om menneskehandel

- (20) Bakgrunnen for straffebudet er grundig gjennomgått i tidligere rettsavgjørelser fra Høyesterett. Jeg viser særlig til Rt-2011-1127 avsnittene 18 til 20, 22 til 26 og 29 til 30. Forarbeidene er også drøftet i Rt-2009-911 fra avsnitt 14, i Rt-2013-1247 fra avsnitt 10 og i HR-2017-1124-A avsnitt 16 følgende. Jeg leser forarbeidene på samme måte som det er redegjort for i disse dommene og nøyer meg med å fremheve noen hovedpunkter av særlig betydning for lovtolkingsspørsmålet i saken her.
- (21) I Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) side 5 heter det i omtalen av proposisjonens hovedinnhold at det foreslåtte straffebudet mot menneskehandel «rammer bakmenn og andre som bidrar til at mennesker utnyttes til f.eks. prostitusjon eller tvangsarbeid.» Straffebudet ble innført for å oppfylle Protokoll for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn, den såkalte Palermoprotokollen. Protokollen supplerer FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet. I protokollens artikkel 3 a defineres menneskehandel som å rekruttere, transportere, overføre, huse eller motta personer med sikte på å utnytte dem ved hjelp av nærmere angitte tvangsmidler, se proposisjonen side 58. Protokollen omfatter altså bare det som karakteriseres som menneskehandelens bakmenn.
- (22) Det norske straffebudet går noe lenger enn det protokollen krever. Også den som selv står for utnyttelsen, er ment omfattet, se Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) side 62 hvor det om forslagene i høringsnotatet blant annet heter:
- «Palermoprotokollen retter seg bare mot bakmennene. Men det kan være vel så viktig å ramme de som faktisk står for utnyttelsen av den enkelte person – for eksempel den som utnytter en person til å utføre tvangsarbeid for seg – som den som bistår til slik utnyttelse. Lovteknisk er det antakelig også mest hensiktsmessig å ramme utnytteren og bakmennene i samme bestemmelse, ikke minst fordi det kan være en og samme person og fordi det ikke alltid er lett å skille rollene fra hverandre.»
- (23) I vår sammenheng er det sentrale i denne uttalelsen at den løfter frem det nokså selvsagte at rollene som bakmann og utnytter ikke behøver å være skarpt atskilt. Bakmannen og utnytteren kan også være en og samme person, slik Rt-2013-1247 gir et eksempel på. Den bærende tanken bak den norske bestemmelsen er her at også en bakmann som selv utnytter offeret for menneskehandel, bør rammes av bestemmelsen.
- (24) I høringsrunden kom det innvendinger mot at forslaget, slik det var utformet i høringsnotatet, kunne få et utilsiktet bredt anvendelsesområde. Blant annet pekte riksadvokaten på at et straffebud som helt generelt også omfatter den som selv står for utnyttelsen ville ramme for vidt. Det kunne – uttalte riksadvokaten – «etter sin ordlyd omfatte for eksempel 'horekundene'», se side 63 i proposisjonen. Det var åpenbart ikke meningen.
- (25) Dette ble fulgt opp av departementet. I proposisjonen side 65 fremheves det at utnyttelse til seksuelle formål – någjeldende § 257 første ledd bokstav a – «rammer ikke først og fremst den seksuelle handlingen i seg selv, men det å utnytte noen til å utføre slike handlinger.» Det samme understrekes i spesialmotivene på side 98 hvor det heter:

«Alternativet utnyttelse til seksuelle formål rammer ikke først og fremst den seksuelle handlingen i seg selv, men det å utnytte noen til å utføre slike handlinger. Straffebudet kan etter omstendighetene brukes ved siden av f.eks. §§ 195 og 196 om seksuell omgang med mindreårige. Eksempel på en handling som kan rammes, er formidling av barn til et pedofilt nettverk. Å formidle ekteskap med kvinner som har barn hvor det er kjent at seksuell utnyttelse av barnet er det egentlige formålet med ekteskapet, kan også rammes av dette alternativet.»

- (26) Her gjentas altså at det ikke er utnyttelse til seksuelle formål som først og fremst rammes. Igjen understrekes at det som er ment omfattet er å utnytte noen ved å få dem til å utføre seksuelle handlinger, her eksemplifisert ved ulike former for «formidling». Det er altså ikke «kjøpersiden» man har i tankene. Dette fremgår også på side 97 i spesialmotivene hvor departementet uttaler:

«I det å utnytte en person ligger å bruke vedkommende for å oppnå en fordel for seg selv. Dette vil typisk være en direkte eller indirekte økonomisk fordel, men ikke nødvendigvis. Det kan også tenkes at fordelen er å oppnå en viss posisjon i et bestemt miljø, eller gjentjenester.»

- (27) Oppsummert oppfatter jeg forarbeidene slik at det er bakmenn som er ment rammet. Utnyttelse i forbindelse med egen seksuell tilfredsstillelse er ikke tenkt omfattet, med mindre vedkommende også har en form for bakmannsrolle.

Rettspraksis

- (28) Særlig avgjørelsen i Rt-2011-1127 er viktig for lovtolkingsspørsmålet i saken her. Saken gjaldt en person som reiste til Ukraina for der å betale eieren av et fotostudio og/eller barns foresatte for å få anledning til å ta seksualiserte bilder av fire jenter som var fra 11 til 16 år gamle. Høyesterett kom til at disse handlingene ikke ble rammet av bestemmelsen om menneskehandel.
- (29) I tilknytning til en grundig gjennomgang av forarbeidene understreker førstvoterende i avsnitt 19 at ordlyden i straffebudet er utformet med utgangspunkt i den forpliktelsen til å kriminalisere menneskehandel som følger av Palermoprotokollen. Hun nevner videre at prosessen frem mot en definisjon av menneskehandel hadde vært vanskelig og at utformingen av det norske straffebudet hadde bydd på utfordringer. Det heter så avslutningsvis i avsnittet:
- «I en slik situasjon må man være forsiktig med å bokstavfortolke ordlyden i straffebudet til den tiltaltes ugunst hvis ikke tolkningen har støtte også i andre tungtveiende rettskildefaktorer.»
- (30) Også i HR-2017-1124-A nevnes at den norske straffebestemmelsen er utformet med utgangspunkt i Palermoprotokollen og at den må tolkes og anvendes med protokollen som bakgrunn, se avsnitt 22. Videre nevner førstvoterende i den saken at han har «merket» seg uttalelsen i 2011-avgjørelsen om å være forsiktig med å «bokstavfortolke» ordlyden til ugunst for tiltalte. En slik varsomhet på bakgrunn av lovhistorikken slutter jeg meg til.
- (31) Jeg vender tilbake til 2011-avgjørelsen hvor Høyesterett slo fast at «kjøp av seksuelle tjenester er en slik handling man [i forarbeidene] ønsket å avgrense mot», se avsnitt 26.

Videre presiseres i avsnitt 21 og 31 at den som mottar enkeltstående tjenester av seksuell karakter fra et offer for menneskehandel, ikke rammes av bestemmelsen. I avsnitt 21 nevnes også at selv om «vedkommende kommer i en posisjon hvor han kan benytte offeret for eksempel til egne seksuelle formål, har han ikke oppnådd den typen økonomisk eller annen fordel som motivene beskriver.»

- (32) I dommen gjøres to reservasjoner. For det første avgrenses drøftelsen til å gjelde «mottak av enkeltstående tjenester fra et offer for menneskehandel», se avsnitt 17. Det heter så videre i samme avsnitt: «Hvorvidt løsningen vil kunne være en annen ved mer omfattende kjøp eller mottak av slike tjenester, har jeg ikke foranledning til å gå inn på.» Avgrensningen må forstås på bakgrunn av at det bare var slike enkeltstående kjøp saken gjaldt. Veiledning for løsningen av saken her gir denne reservasjonen ikke.
- (33) Av større interesse er at førstvoterende i avsnitt 32 nevner muligheten for at en person som etterspør slike handlinger eller tjenester som omtales i bestemmelsen, i visse tilfeller vil kunne straffes for psykisk medvirkning. Det tilfellet som omtales – som altså er et annet enn det saken gjaldt – er at tiltalte gjennom sin etterspørsel «bevirker at en person blir anskaffet på den måten første ledd beskriver og dermed blir offer for menneskehandel.» Det er altså tale om en person som kommer i denne posisjonen på grunn av tiltaltes etterspørsel. Det heter så: «Kjøp av enkeltstående seksuelle tjenester fra en person som allerede er blitt offer for menneskehandel, kan derimot ikke straffes som medvirkning.» Jeg legger denne lovforståelsen til grunn. Om det har betydning at tiltalte – som i saken her – har gjennomført et stort antall kjøp som involverer mange barn, kommer jeg straks tilbake til.
- (34) I Rt-2013-1247 var situasjonen at tiltalte hadde rekruttert de fornærmede kvinnene fra Filippinene til stillinger som au pair hos ham i Norge. Etter at de kom til Norge hadde han ved hjelp av trusler selv utnyttet dem seksuelt, se avsnitt 15 hvor omstendighetene både før og etter ankomst hit er nærmere beskrevet. Tiltalte kombinerte rollen som bakmann og mottaker. Med støtte i lovforarbeidene kom Høyesterett til at det ikke hindret anvendelse av bestemmelsen at tiltalte selv utnyttet ofrene seksuelt, se særlig avsnitt 16 til 18. Den avgjørende forskjellen mellom sakene er at tiltalte i 2013-saken også var den som sto for rekrutteringen; han var bakmann. Det var ikke tilfellet i 2011-saken.

Bedømmelsen ved et stort antall overgrep og mange ofre for menneskehandel

- (35) I saken her er tiltalte domfelt for mange «kjøp» over lang tid som førte til alvorlige seksuelle overgrep mot et stort antall barn. Det fremgår av lagmannsrettens dom at tiltalte i en del tilfeller har medvirket til overgrep mot de samme barna ved mange anledninger og over et langt tidsrom. Men det ser også ut til å være tilfeller hvor det som er avdekket, gjelder ett enkelt overgrep mot ett barn.
- (36) Slik saken er opplyst kan det ikke legges til grunn at tiltalte har hatt noen bakmannsrolle, heller ikke ved at noen har blitt offer for menneskehandel på grunn av hans etterspørsel. Som nevnt i avsnitt 32 i saken fra 2011 ville det endret bedømmelsen dersom tiltalte selv hadde bevirket at barna ble anskaffet for seksuelle overgrep. Og det ville da – slik det ble slått fast i avgjørelsen fra 2013 – ikke hatt betydning at han også selv misbrukte ofrene.

- (37) Aktor har presisert at tiltalen skal forstås slik at tiltalte har begått én overtredelse av § 257 for hvert enkelt barn han har medvirket til overgrep mot. Partene er i tråd med dette enige om at det her – som ved integritetskrenkelser ellers – er like mange lovovertridelser som det er fornærmede. Også jeg finner dette klart, og jeg tar denne forståelsen som et utgangspunkt ved lovtolkingen.
- (38) Ut fra det jeg har gjengitt fra forarbeidene og rettspraksis, kan det ikke få selvstendig betydning for lovanvendelsen at tiltalte har begått mange overgrep over lang tid mot særlig sårbare fornærmede. Som jeg allerede har vært inne på, hadde avgrensningen i 2011-avgjørelsen til «kjøp av enkeltstående seksuelle tjenester» fra et offer for menneskehandel sin bakgrunn i faktum i den saken. Heller ikke kan det – slik påtalemyndigheten har tatt til orde for – vektlegges ved lovanvendelsen at tiltalte målrettet søkte etter personer som mot betaling utnyttet barn til seksuelle formål, betalte for tjenesten og ga instruksjoner om overgrepene. Kjernen i den avgrensningen av straffebudets rekkevidde som jeg har gjennomgått er at det er bakmannsrollen – eventuelt i kombinasjon med eget misbruk – som er ment rammet. Omfanget og karakteren av lovbruddene gjør da – for lovforståelsen – ingen forskjell. Men ved straffutmålingen for de seksuelle overgrepene vil disse momentene kunne få stor vekt, jf. også avsnitt 23 i Rt-2011-1127.

Øvrige rettskilder

- (39) Grunnloven § 93 tredje ledd setter forbud mot slaveri og tvangsarbeid. I fjerde ledd pålegges myndighetene å bekjempe dette og «annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling». En egen bestemmelse om menneskehandel i Grunnloven ble ansett unødvendig fordi man mente dette uansett ville bli rammet som slaveri eller tvangsarbeid, se Dok. nr. 16 (2011–2012) side 112. Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) har slått fast at statene etter EMK artikkel 4 har plikt til å beskytte borgerne mot menneskehandel, herunder ved å straffe de ansvarlige, se nærmere HR-2017-1124-A avsnitt 19 og EMDs storkammeravgjørelse 25. juni 2020 i sak *S.M. mot Kroatia*.
- (40) De forpliktelser som følger av Grunnloven og EMK ivaretas gjennom straffeforfølgningen av A for de seksuelle overgrepene han har medvirket til. Støtte for en annen tolking av straffeloven § 257 enn den jeg tidligere har redegjort for gir disse kildene ikke. Men grunnlovsvernet, og vernet etter EMK, understreker alvoret i forgåelsene.
- (41) Det kan nok anføres gode grunner for å ramme slike handlinger som A har gjort seg skyldig i som menneskehandel. Blant annet ville dette få frem en graverende side ved hans handlinger som ikke dekkes av domfellelsen for seksuallovbruddene. Men ved tolking av et straffebuds rekkevidde vil reelle hensyn – hvordan loven *bør* være – regulært spille en helt underordnet rolle dersom det fører til et ugunstig resultat for tiltalte. Noen betydning for lovforståelsen i saken her har dette etter min oppfatning ikke.

Oppsummering av tolkingen av bestemmelsen om menneskehandel

- (42) Medvirkning til slike seksuelle overgrep som i saken her, rammes bare av straffeloven § 257 første ledd bokstav a dersom siktede også har en rolle som kan karakteriseres som bakmann, typisk ved å bidra til at fornærmede blir offer for menneskehandel.

Foreldelse

- (43) Forsvareren har som nevnt gjort gjeldende at enkelte av postene i tiltalen er foreldet. Under prosedyren for Høyesterett begrenset han anførselen til å gjelde tiltalens post VII bokstav a, l, n og q og post XI.

Tiltalens post VII bokstav a, l, n og q – medvirkning til forledelse av barn under 16 år til seksuelt krenkende atferd

- (44) Disse fire forholdene gjelder overtredelse av straffeloven 1902 § 200 andre ledd andre punktum, jf. tredje ledd, jf. § 205 og straffeloven 2005 § 305 bokstav b, jf. § 15.
- (45) Foreldelsesspørsmålet er tatt opp fordi strafferammen i 2005-loven er senket til ett år, som er lavere enn i de tilsvarende bestemmelsene i straffeloven 1902. Det anføres at den mildeste straffebestemmelsen må anvendes og at disse forholdene da er foreldet, jf. straffeloven § 3 og foreldelsesbestemmelsene i kapittel 15.
- (46) Tiltalepost VII omfatter forledelse av «minst 22 mindreårige barn». Innledningsvis i grunnlaget er det tatt med at handlingene skjedde etter tiltaltes instruks, at de «ble filmet og direkteoverført via internett til hans PC-skjerm» og at han betalte, eller lovet betaling, for overgrepene. De aktuelle handlingene gjelder, enkelt sagt, at A medvirket til å forlede barna ved å få dem til å vise seg nakne for ham på en måte som omfattes av straffebudet.
- (47) A er i samsvar med tiltalens post XIII a også domfelt for overtredelse av straffeloven § 1902 § 204 a første ledd bokstav a og straffeloven 2005 § 311 første ledd for å ha hatt befatning med fremstillinger av overgrep mot barn og fremstillinger som seksualiserer barn. Den øvre strafferammen er tre år i begge disse bestemmelsene.
- (48) Det fremgår av lagmannsrettens dom at i alle de fire tilfellene forsvareren har tatt opp, har A også overtrådt bestemmelsen om befatning med seksualiserte fremstillinger av barn. Jeg oppfatter det slik at disse forholdene er pådømt i idealkonkurrens. Det er da den lengste foreldelsesfristen som gjelder for alle overtredelsene, jf. straffeloven § 86 tredje ledd.
- (49) Det er etter dette klart at disse forholdene ikke er foreldet.

Tiltalens post XI – seksuelt krenkende atferd overfor barn under 16 år – blotting

- (50) Denne posten gjelder overtredelse av straffeloven 1902 § 201 bokstav c og straffeloven 2005 § 305 bokstav a. Her er øvre strafferamme ett år etter både ny og gammel lov. Forholdet gjelder at A onanerte og viste frem penis til barn under 16 år. Tiltalen er av praktiske årsaker utformet som en samlet beskrivelse uten at den enkelte fornærmede er individualisert. Det fremgår imidlertid av lagmannsrettens dom at A ved en rekke anledninger blottet seg på denne måten samtidig som barna – etter hans instruks og mot betaling – ble grovt seksuelt misbrukt av sine omsorgspersoner.
- (51) A erkjente dette forholdet for tingretten og ble domfelt i samsvar med tiltalen. Forholdet ble ikke anket til lagmannsretten. Det var heller ikke en del av anken til Høyesterett, men ble tatt opp av forsvareren utenfor anken kort tid før ankeforhandlingen.

- (52) Jeg er kommet til at det ikke er tilstrekkelig grunn til å prøve denne anførselen utenfor anken, jf. straffeprosessloven § 342 andre ledd og Magnus Matningsdals omtale av denne bestemmelsen i artikkelen «Aktorat for Høyesterett», inntatt i Tidsskrift for strafferett nr. 1 2014 side 4–25, i punkt 6.3.
- (53) Ved vurderingen legger jeg vekt på at A har erkjent straffeskyld etter tiltaleposten, og at det følger av tingrettens og lagmannsrettens dom at i alle fall en del av tilfellene er begått på et så sent tidspunkt at de ikke under noen omstendigheter er foreldet. Med så omfattende og grove overgrep som A ellers har gjort seg skyldig i, vil det ved fastsettelse av den samlede straffen også være helt uten betydning om noen tilfeller av blotting skulle være foreldet. Heller ikke på annen måte kan jeg se at det kan ha noen verdi for A at Høyesterett går nærmere inn på dette spørsmålet.

Reaksjonsfastsettelsen

Noen rettslige utgangspunkter

- (54) Det har ikke betydning for straffenivået at overgrepene er begått *dels før og dels etter at straffeloven 2005 trådte i kraft*. Alle overgrepene er *begått etter straffskjerpelsen ved lov 25. juni 2010 nr. 46*.
- (55) Som fremholdt i HR-2019-721-A avsnitt 35 kan det ved overgrep mot barn være grunn til å legge noe *mindre vekt på den rettslige klassifiseringen av de ulike overgrepstypene*. Til illustrasjon nevner jeg at med alle de tilleggsbelastningene barna i saken her ble utsatt for under overgrepene, opplevde de ikke nødvendigvis krenkelsene vesensforskjellig avhengig av om overgrepet besto i «samleie» slik dette er angitt i straffeloven § 300, eller om det var begrenset til seksuell omgang uten samleie, jf. § 299.
- (56) Videre minner jeg om at det er slått fast at voldtekt som går ut på å få fornærmede til å utføre *handlinger med seg selv* i utgangspunktet skal straffes like strengt som andre former for voldtekt, jf. HR-2019-721-A avsnitt 37 med videre henvisninger.
- (57) Heller ikke kan det her få noen betydning for straffen at A er domfelt for *medvirkning* til omsorgspersonenes overgrep mot barna. Jeg viser til at lagmannsretten har lagt til grunn at A «kjøper ... seg seksuell tilfredstillelse ved utnyttelse av både voksne og barns fattigdom og nød» og at han ikke var uvitende om dette. Videre peker retten på at de voksne som faktisk utfører overgrepene «deler ikke tiltaltes interesser på noen måte», men at de er i en «økonomisk tvangssituasjon». Under slike omstendigheter er straffverdigheten for medvirkeren minst like stor som for dem som står for de direkte, fysiske, overgrepene.
- (58) Endelig nevner jeg at det tidligere også er slått fast at seksuelle *overgrep over internett* ikke bør straffes mildere enn andre former for overgrep, jf. HR-2019-721-A avsnitt 38 med videre henvisninger. I de tidligere sakene som har vært prøvd i Høyesterett hadde overgrepene i det vesentlige skjedd ved at tiltalte via internettforbindelsen hadde fått de fornærmede til å foreta seksuelle handlinger med seg selv og vist dette til ham. I saken her brukes internett til å få i stand overgrep ved å instruere barnas foresatte til å begå overgrepene mot barna og vise dette til tiltalte. Bedømmelsen av betydningen av at internett er brukt må bli den samme, selv om bruken av internett for å begå overgrepene er

noe forskjellig.

Fremgangsmåten ved straffastsettelsen

- (59) I HR-2019-721-A beskrives fra avsnitt 40 hvordan det skal gås frem ved fastsettelsen av straff for et stort antall seksuallovbrudd mot barn. Jeg viser til dette og nøyer meg med å minne om at det i grove trekk bør pekes på straffnivået for de mest alvorlige lovbruddene, jf. straffeprosessloven § 40 første ledd fjerde punktum og Prop. 137 L (2016–2017) punkt 3.6.4 og punkt 6.2. Fremgangsmåten må tilpasses omstendighetene i den enkelte sak, jf. HR-2019-721-A avsnitt 47.
- (60) I saken her er det tilstrekkelig å velge ut noen av de mest alvorlige tilfellene og angi straffnivået for disse. Med et så stort antall overtredelser av samme straffebud som her, vil det – til tross for noen ulikheter i det faktiske grunnlaget – føre for langt å angi straffnivået for hvert enkelt forhold.

Straffnivået for noen av de alvorligste overgrepene

- (61) Først ser jeg på forholdene under *post I – grov voldtekt til samleie av barn under 14 år*.
- (62) Tiltalen gjelder 14 poster som etter straffeloven 2005 rammes av § 299, jf. § 300, jf. 301. For enkelte av postene fant ikke lagmannsretten bevist at det hadde skjedd samleie i lovens forstand, men at det forelå forsøk. Det er ikke nødvendig å tallfeste dette nøyaktig. Overgrepene er uansett svært grove og det er ikke lett å avgjøre hvilke som er de alvorligste. Det er heller ikke nødvendig. Til illustrasjon skal jeg nevne to av postene.
- (63) Under vurderingen av *tiltalens post I a* har lagmannsretten funnet bevist et stort antall overgrep begått i en periode på tre år mot to gutter som var under 10 år gamle. Her – som for de øvrige tiltalepostene – finnes det utskrifter av kommunikasjonen mellom tiltalte og «respondentene», såkalte «chattelogger». Gjennomgangen av disse loggene viser en lang rekke overgrep av svært grov karakter.
- (64) Som et eksempel nevnes et tilfelle 3. desember 2011 hvor tiltalte gir guttenes mor instruksjoner om hvordan hun skal begå overgrep mot den eldste av sønnene, som da var omkring fem år gammel. Om dette tilfellet heter det i lagmannsrettens dom:

«3.12.2011 finner en av de hendelser sted som tiltalte selv mener å ha en viss erindring omkring. Tiltalte instruerer om at respondenten ‘Suck him baby’ og ‘Put a finger in his asshole to’. Etter å ha uttalt ‘Wish you would sit down on top of your boy and rub your pussy on his tiny cock’, instruerer tiltalte ‘ride his cock, make him wet of your pussy juices’ og uttaler ‘fuck your boy baby’ og ‘open your pussy and put his tiny cock inside when you sit on him’

Retten finner det utvilsomt at handlingene utføres, men er ikke sikker på at guttens penis faktisk føres tilstrekkelig inn i respondentens kjønnsorgan. Retten finner det ved denne anledning bevist at tiltalte er skyldig i forsettlig medvirkning til at den eldste gutten utsettes for seksuell omgang med sin mor i form av at hun suger hans penis, fører en finger inn i hans anus og gnir sitt eget kjønnsorgan i direkte kontakt med guttens kjønnsorgan.»

- (65) Lagmannsretten nevner i alt 15 chattelogger med denne respondenten i perioden fra juni 2011 til juni 2014. I noen tilfeller begås overgrep mot en av guttene, andre ganger mot begge. Overgrepene «livestreames», men det kan ikke legges til grunn at tiltalte gjorde opptak. Guttene har sett A onanere mens de selv ble utsatt for de fysiske seksuelle overgrepene. Som nevnt under drøftelsen av foreldelsesspørsmålet er noen av disse momentene også omfattet av egne tiltaleposter.
- (66) Ved fastsetting av straffenivået tar jeg utgangspunkt i straffastsettelsen i HR-2017-1282-A avsnitt 33 følgende og HR-2019-721-A fra avsnitt 53.
- (67) I saken fra 2017 hadde tiltalte fått den 13 år gamle «B» til å utføre handlinger med seg selv som tilsvarer seksuell omgang – bruk av fingre og skaftet på en hårbørste – ved flere anledninger over flere dager. Tiltalte presset og truet fornærmede. Overgrepet ble filmet og fornærmede sendte filmen til tiltalte. Det var ikke bevis for at domfelte hadde distribuert filmene til andre. Isolert sett ga dette forholdet grunnlag for en straff på opp mot seks års fengsel.
- (68) Også dommen fra 2019 omfattet voldtekt til samleie. Om et av disse tilfellene heter det i avsnitt 55 og 56:

«(55) Post I a gjelder som nevnt en jente som var 14 år og 8 måneder da forholdet fant sted. Kontakten mellom A og fornærmede fulgte innledningsvis det generelle mønsteret jeg har beskrevet. Natten mellom 2. og 3. mars 2014 var de i sammenhengende kontakt i nær to og en halv time. Pågangen fra A var ‘intens og masete’. Det heter videre i lagmannsrettens dom at fornærmede fikk ‘gjentatte krav om flere bilder, instruksjoner om hvilke positurer hun skulle innta, og hva hun skulle gjøre for å få ham til å komme.’ Handlingene ble stadig grovere og ‘endte opp med innføring av fingre og skaftet på en hårbørste i anal- og skjedeåpningen.’ A truet med å legge ut bilder på internett dersom hun ikke gjorde som han sa.

(56) Forholdet faller inn under straffeloven 1902 § 192 andre ledd bokstav a. Minstestrafen er fengsel i tre år, øvre strafferamme er 15 år, jf. § 17. Om straffenivået viser jeg til HR-2017-1282-A avsnitt 38 følgende med videre henvisninger. Det vises der blant annet til ‘normalstraffenivået’ for voldtekt til samleie på fengsel i fire år. Som i den saken, foreligger det også her skjerpene momenter, jf. det jeg tidligere har sagt om dette. Etter mitt syn er riktig straffenivå for dette forholdet isolert sett fengsel i rundt fem år.»

- (69) Utgangspunktet er altså rundt fem års fengsel for et slikt enkeltstående overgrep som er omhandlet i dommen. Straffen for forholdene som er beskrevet under tiltalens post I a i vår sak, må bli vesentlig strengere. Det er tale om mange alvorlige overgrep over lang tid mot to fornærmede som er under ti år gamle. Isolert sett mener jeg straffen for dette bør være fengsel i åtte til ni år.
- (70) *Post I n* i tiltalen gjelder åtte overgrep mot en jente som var omkring ett år gammel da overgrepene skjedde. Om et tilfelle begått 2. september 2016 gir lagmannsretten denne beskrivelsen:

«Tiltalte gir uttrykk for at han er ‘horny’ og respondenten spør hva han vil ha. Han instruerer ‘open her pussy for me’. Tiltalte spør om respondenten kan ‘put toy inside her’ Det fremkommer av chatten at dette er en ‘pen’ eller blyant slik tiltalte også har

forklart. Respondenten spør tiltalte om 'you like' og tiltalte svarer 'yes'. Han uttaler videre 'fuck her now - make her bleed', og 'force it inside, make blood'. Tiltalte benytter også uttrykk som 'longer in' (Rettens understrekning), og er i det hele tatt svært opptatt av at barnet må blø i denne forbindelse. Retten finner det ikke nødvendig å ta stilling til hvor hardt eller dypt barnet ble penetrert utover å konstatere sikkerhet for at blyanten ble ført tilstrekkelig langt inn i barnet til at straffelovens samleiedefinisjon er oppfylt.»

- (71) Riktig straffenivå mener jeg her er omkring åtte år. Jeg har da også lagt noe vekt på innslaget av sadisme i tiltaltes instruksjer om hva som skal gjøres med spebarnet.
- (72) De øvrige forholdene under post I varierer noe i grovhet, men straffenivået ville gjennomgående ikke ligge under fem år for de enkelte forholdene.
- (73) Jeg går så over til forholdene omhandlet under *post II – voldtekt av barn under 14 år, jf. straffeloven § 299, jf. § 301*.
- (74) A er her domfelt for i alt 36 overgrep. Bortsett fra at det i disse tilfellene ikke er funnet bevis for overgrep i form av «samleie», er postene her nokså like forholdene under post I. Noen få av forholdene ble nedsubsumert av lagmannsretten. Jeg finner ikke grunn til å gå nærmere inn på dette.
- (75) I HR-2019-721-A vurderte Høyesterett også straffen for voldtekt til seksuell omgang av to jenter som var henholdsvis 12 år og 4 måneder og 13 år og 5 måneder gamle, se avsnitt 58. Som i saken her var handlingsmønsteret langt på vei det samme som for tilfellene der det også forelå «samleie» i lovens forstand. Isolert bedømt ble fengsel i størrelsesorden fire år og seks måneder for hvert av tilfellene ansett passende.
- (76) Også for denne tiltaleposten er overgrepene i vår sak gjennomgående alvorligere enn i saken fra 2019. I mange av tilfellene er overgrepene begått mot svært unge barn og det er begått flere overgrep mot samme barn. Forholdene ville – vurdert isolert – i de fleste tilfellene kvalifisert til en straff av fengsel fra rundt fem år og opp mot det nivået jeg har angitt under bedømmelsen av forholdene under post I for de mest alvorlige overgrepene. Jeg finner ikke tilstrekkelig grunn til å gå inn på enkelttilfeller her.
- (77) Forholdene omhandlet i *post III og IV gjelder forsøk på grov voldtekt av barn under 14 år*. Forskjellen mellom postene er at forholdene i post III omfatter forsøk på forhold som regnes som «samleie», jf. straffeloven § 300.
- (78) I HR-2019-2385-A ble straffen isolert sett satt til fengsel i tre år for forsøk på voldtekt til seksuell omgang av barn under 14 år. Domfelte hadde via internettkontakt forsøkt å få den ni og et halvt år gamle fornærmede til å føre en finger inn i sin endetarmsåpning. I avsnitt 17 konkluderes det med at «straffen for innføring av finger i skjeden eller endetarmsåpningen til et barn under 14 år som et utgangspunkt bør ligge på fengsel i om lag tre år og tre måneder der det ikke er brukt vold eller trusler.» Forsøket på få fornærmede til å gjøre dette kvalifiserte til fengsel i omkring tre år, se avsnitt 25.
- (79) Også forsøkshandlingene er svært alvorlige i saken her. Domfellelsen gjelder 66 forhold og omkring 90 barn totalt. Det tiltalte forsøker å oppnå er gjennomgående overgrep av den karakter som han er domfelt for under post I og II. I alle fall for en del av forholdene ville straffen dermed isolert sett måtte ligge godt over det nivået på tre år som ble lagt til grunn i

HR-2019-2385-A. Slik denne saken ligger an, finner jeg det ikke nødvendig å gå nærmere inn på de enkelte forsøkshandlingene.

- (80) De øvrige postene i tiltalen gjelder også mange og til dels alvorlige forhold. Med den store mengden overgrep som domfellelsen her gjelder, er det ikke hensiktsmessig å angi hvilken straff disse forholdene ville medført isolert sett. Jeg skal derfor bare kort nevne hva de består i. Ved den samlede straffastsettelsen vil de ikke få noen stor selvstendig betydning ved siden av de mange enda alvorligere overgrepene.
- (81) Tiltalens post V og VI gjelder medvirkning og forsøk på medvirkning til seksuell omgang med minst 26 barn under 16 år. Post VII, som jeg har vært inne på under drøftelsen av foreldelse, gjelder medvirkning til å forlede «minst 22 mindreårige barn» under 16 år til å utvise seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd. Post VIII gjelder forsøk på det samme overfor fire barn. Forholdene under post IX omhandler medvirkning til seksuell handling med fem barn under 16 år. Som det fremgår av lagmannsrettens dom er A med få unntak domfelt i henhold til tiltalen. I post X er tatt med at forholdene i mange tilfeller også innebar incest. Post XI gjelder blotting og post XIII befatning med overgrepsmateriale. Også disse postene var jeg inne på under vurderingen av foreлдelsesspørsmålet. Som det har fremgått av min tidligere drøftelse, mener jeg frifinnelsen av A for medvirkning til menneskehandel, post XII i tiltalen, skal bli stående.

Samlet straffenivå

- (82) Grov voldtekt av barn under 14 år kan straffes med fengsel i inntil 21 år, jf. straffeloven § 301. Her foreligger også en rekke konkurrenstilfeller, jf. straffeloven § 79. Også ved den samlede straffastsettelsen finner jeg veiledning i HR-2017-1282-A og HR-2019-721-A. Jeg viser til avsnitt 67 og 68 i den sistnevnte avgjørelsen med videre henvisninger når det gjelder de overordnede prinsippene for den samlede straffutmålingen.
- (83) I 2019-dommen ble det i avsnitt 69 vist til at den saken var «klart alvorligere» enn 2017-saken hvor det samlede straffenivået før fradrag var angitt å være i området 13 til 14 års fengsel. I tråd med dette ble det i avsnitt 70 i 2019-dommen funnet grunnlag for en fengselsstraff i området 15 til 16 år. Den saken gjaldt overgrep mot 49 barn.
- (84) As forhold er klart alvorligere enn det som omhandles i dommene fra 2017 og 2019. Vår sak gjelder overgrep, og forsøk på overgrep, mot omkring 200 barn over et tidsrom på mer enn fem år. Noen av barna har vært utsatt for overgrep en rekke ganger og over flere år. Som gjennomgangen har vist, er det tale om meget alvorlige seksuelle overgrep. Mange av dem rammes av lovens strengeste straffebud mot seksuelle krenkelser.
- (85) Overgrepene utføres gjennomgående av barnas nærmeste omsorgspersoner og i deres eget hjem. De skjer foran kamera og «livestreames» til tiltalte som ikke sjelden viser seg for barna mens han onanerer. Som jeg har vist under gjennomgangen av de straffbare forholdene, er det også innslag av sadisme i tiltaltes instruksjer.
- (86) Selv om det ikke er bevis for at det er gjort opptak er jeg enig med lagmannsretten i at det bør legges vekt på den generelle faren for spredning – dette er helt utenfor de krenkedes kontroll.

- (87) Som jeg fremhevet under drøftelsen av om straffebudet mot menneskehandel kan anvendes, var tiltalte kjent med ofrenes situasjon. Han visste at de var fattige og levde under vanskelige forhold. Han kjøpte seg seksuell tilfredsstillelse vitende om at han ved det utnyttet både barna og deres foresatte og at han bidro til å opprettholde det som er betegnet som en «sexindustri». Dette er klart straffskjerpende.
- (88) Jeg er etter dette kommet til at riktig straff før eventuelle fradrag er fengsel i 21 år.

Fradrag i straffen på grunn av erkjennelse og saksbehandlingstid

- (89) Jeg kan ikke se at det er grunnlag for å gjøre fradrag i straffen på grunn av tiltaltes erkjennelse av skyld for enkelte tiltaleposter. Lagmannsretten har karakterisert tilståelsene som av mer «teknisk karakter». A har ikke bidratt til å opplyse saken nevneverdig. Lagmannsretten legger også til grunn at han ble stadig mer forbeholden i sine forklaringer under etterforskningsperioden. Erkjennelsene har heller ikke gitt særlig prosessøkonomisk gevinst.
- (90) Etter mitt syn er det heller ikke grunnlag for å gjøre fradrag i straffen på grunn av for lang saksbehandlingstid. Også her slutter jeg meg til lagmannsrettens vurderinger. På bakgrunn av prosedyren bemerker jeg særskilt at A i en periode var siktet uten at han var klar over det. Selv om det i denne perioden skulle ha vært noe som man ellers ville betegne som «liggetid», kan ikke det få betydning. Den som er siktet uten selv å vite om det, blir ikke utsatt for den belastningen det kan være å vente på en avgjørelse og som fradraget skal kompensere for.

Fradrag i straffen fordi A i varetektstiden ble utsatt for et stort antall kroppsvisitasjoner

- (91) Partene er enige om at A i perioden fra han ble innsatt i varetekt i oktober 2016 og frem til 31. august 2020 ble utsatt for såkalt kroppsvisitasjon i alt 617 ganger. Hjemmelen for kroppsvisitasjoner er straffegjennomføringsloven § 28, hvor det i første punktum blant annet heter at kriminalomsorgen kan «undersøke innsatte ... for å forebygge uorden eller straffbar handling.» Etter andre punktum kan undersøkelsen blant annet skje ved «kroppsvisitasjon».
- (92) I brev datert 28. august 2020 fra Kriminalomsorgen, Bergen fengsel, fremgår at frem til mai 2018 ble alle innsatte i dette fengselet rutinemessig kroppsvisitert etter besøk fra pårørende. Det ble ikke foretatt noen kontroll før besøk av pårørende. Ved besøk av advokater ble A ikke kontrollert. På bakgrunn av et brev fra Kriminalomsorgsdirektoratet i mai 2018 ble disse rutinene endret. Fra dette tidspunktet ble alle innsatte rutinemessig kroppsvisitert, også før besøk. Rutinen gjaldt uansett hvem de innsatte møtte, altså også ved kontakt med advokat eller politi. Fra 10. mars 2020 ble rutinen igjen endret. Kroppsvisitasjon skulle heretter ikke gjennomføres rutinemessig, men baseres på krav til mistanke etter en individuell vurdering. I motsetning til tidligere ble det nå også innført en rutine for journalføring av visitasjonene. Det er opplyst at det har tatt noe tid å få lagt om praksis.
- (93) I Gulating lagmannsretts dom 10. juli 2020 – LG-2019-161767 – er det gitt en beskrivelse av den kroppsvisiteringen som fant sted i Bergen fengsel i omtrent samme tidsrom som A

var i varetekt der. Den saken gjaldt en innsatt som hadde vært utsatt for 144 slike undersøkelser. Partene er enige om at beskrivelsen som gis i den dommen, i det vesentlige er dekkende også for det A ble utsatt for. Det heter i lagmannsrettens dom blant annet:

«Samtlige kroppsvisitasjoner omfattet inspeksjon av kroppen helt uten klær, uten trinnvis avkledding, gjennomføring av dypt knebøy og med det eksponering av anus. Ikke ved noen av visitasjonene ble det i forkant gjort en individuell nødvendighets- eller forholdsmessighetsvurdering. Eventuell særlig sårbarhet hos B ble ikke vurdert. Kroppsvisitasjonene ble håndtert slik i hele varetektperioden, og dermed uten at det ble foretatt noen vurdering basert på erfaringer fra tidligere visitasjoner eller varetektsoppholdet for øvrig. Begrunnelsen for kroppsvisitasjonene var utelukkende generelle risikovurderinger, herunder er fengselets besøksområde definert som et risikoområde.

...

Det ble ikke foretatt noen registrering eller journalføring av kroppsvisitasjonene eller gjennomføringen av disse.»

- (94) Det fremgår videre av denne lagmannsrettsdommen at «betjentene i Bergen fengsel ikke håndterer kroppsvisitasjoner likt.»
- (95) Lagmannsretten kom til at domfelte i den saken hadde vært utsatt for nedverdiggende behandling i strid med EMK artikkel 3. For å kompensere for dette ble han gitt et fradrag i straffen på seks måneder.
- (96) A har i brev til Høyesterett gitt uttrykk for at han opplevde undersøkelsene som «ein ekstra belastning og påkjenning». Han har også opplyst at han i løpet av de dagene han var i retten ble utsatt for i alt 152 kroppsvisiteringer.
- (97) Forsvareren har gjort gjeldende at det er begått et klart brudd på EMK artikkel 3 overfor A. Dette må etter hans syn kompenseres ved et fradrag i straffen, antydningvis på noe over to år.
- (98) Aktor har for Høyesterett gitt uttrykk for at det nok foreligger en krenkelse av EMK artikkel 3 i dette tilfellet. Etter hans oppfatning bør dette kompenseres ved et ytterligere varetektsfradrag, antydningvis rundt seks måneder hvis det skal fastsettes på det grunnlaget som nå foreligger. Men spørsmålet kom først opp for Høyesterett og bør belyses bedre. Etter aktors oppfatning bør derfor lagmannsrettens fastsettelse av varetektsfradraget oppheves.
- (99) Etter Grunnloven § 93 andre ledd og EMK artikkel 3 skal ingen utsettes for nedverdiggende behandling. Hva som nærmere ligger i dette er belyst i praksis fra Den europeiske menneskerettsdomstol, EMD, og er gjennomgått i HR-2017-1127-U fra avsnitt 11. Basert på partenes langt på vei sammenfallende syn om at det her foreligger en krenkelse, begrenser jeg meg til å nevne noen hovedpunkter for forståelsen av artikkel 3.
- (100) For å falle inn under artikkel 3 må tiltakene være av en viss alvorsgrad – «a minimum level of severity» – se senest EMDs dom 22. oktober 2020 *Roth mot Tyskland* avsnitt 64 med videre henvisninger til tidligere praksis. Vurderingen må baseres på alle omstendighetene ved saken, blant annet hvor omfattende inngrep det er tale om og dets fysiske og psykiske virkning. Inngrepet må også gå utover de belastninger som uunngåelig følger av

behandlingen eller straffen, se Roth avsnitt 64 hvor det uttales:

«Furthermore, the suffering and humiliation must in any event go beyond the inevitable element of suffering or humiliation connected with a given form of legitimate treatment or punishment ...»

- (101) Det fremgår i samme avsnitt at det også skal tas i betraktning om hensikten med inngrepet var å nedverdige – «humiliate and debase» – vedkommende. Men fraværet av en slik hensikt er ikke i seg selv avgjørende, se her også mer generelt EMDs storkammerdom 28. september 2015 *Bouyid mot Belgia* avsnitt 86 flg.
- (102) EMD har flere ganger fremholdt at «strip searches» – som svarer til kroppsvisitasjon – kan være nødvendig for å opprettholde sikkerhet og orden i et fengsel. Men det stilles blant annet krav til hvordan undersøkelsen utføres, og at inngrepet er begrunnet, se blant annet EMDs dom 1. juni 2017 *Dejneki mot Polen* avsnitt 60:
- «60. The Court has found that strip searches may be necessary on occasion to ensure prison security or to prevent disorder or crime (see *Iwańczuk v. Poland*, no. 25196/94, § 59, 15 November 2001, and *Van de Ven v. the Netherlands*, no. 50901/99, § 60, ECHR 2003-II). They should be carried out in an appropriate manner with due respect for human dignity and for a legitimate purpose (see *Wainwright v. the United Kingdom*, no. 12350/04, § 42, ECHR 2006-X). Even single instances of strip searching have been found to amount to degrading treatment in view of the manner in which the strip search was carried out, the possibility that its aim was to humiliate and debase and where there was no justification for it (see *Valašinas v. Lithuania*, no. 44558/98, § 117, ECHR 2001-VIII)»
- (103) I *Dejneki*-saken ble det ikke konstatert brudd på artikkel 3. Det dreide seg om to tilfeller av kroppsvisitering uten slike elementer av nedverdiggende behandling at det ga grunnlag å fastslå brudd.
- (104) EMD har imidlertid funnet brudd på artikkel 3 i flere andre saker, se EMDs dom 12. juni 2007 *Frérot mot Frankrike*, hvor domstolen fra avsnitt 39 gjennomgår tidligere saker hvor det var konstatert brudd. Se også oppsummeringen i den nylige avsagte Roth-dommen fra avsnitt 65. Jeg viser ellers til den omfattende drøftelsen i *Frérot* fra avsnitt 43 og i Roth fra avsnitt 70, som førte til at domstolen konstaterte brudd i de sakene.
- (105) Jeg fremhever ellers spesielt EMDs dom 4. februar 2003 *Van der Ven mot Nederland*, hvor det i avsnitt 62 slås fast at ukentlige kroppsvisitasjoner over en periode på tre og et halvt år uten «convincing security needs» var egnet til å nedverdige klageren. I avsnitt 63 konkluderes det med at den rutinemessige kroppsvisiteringen, sammen med andre sikkerhetstiltak klageren var utsatt for, utgjorde et brudd på artikkel 3.
- (106) Også i den nylig avsagte Roth-dommen fremheves at undersøkelsene ikke var begrunnet i sikkerhetsmessige hensyn knyttet til klageren, se avsnitt 70 og 71.
- (107) Kroppsvisitering har også en side mot artikkel 8 om respekt for privatlivet, jf. også Grunnloven § 102. EMD fremhever i *Dejneki* avsnitt 75 at selv om det kan være behov for sikkerhetstiltak i fengsler, må det være «a plausible justification» for dette. I den saken var det ikke gitt noen slik begrunnelse til klageren og EMD konstaterte på det grunnlaget brudd på artikkel 8.

- (108) Det fremgår av det jeg kort har vist til fra EMDs praksis at en rekke momenter må trekkes inn i vurderingen av om en innsatt har blitt utsatt for nedverdiggende behandling. Av særlig betydning for saken her nevner jeg at kroppsvisitering i fengsel kan godtas av sikkerhetsmessige grunner og for å opprettholde orden. Men det kreves en akseptabel begrunnelse. Rutinemessige kroppsvisitasjoner uten nærmere begrunnelse er funnet å være i strid med artikkel 3. Undersøkelsen må utføres med tilbørlig respekt for den menneskelige verdighet. Formålet må ikke være å nedverdige den innsatte.
- (109) Ikke alle forhold er fullt opplyst for Høyesterett, og uten partenes enighet ville det vært vanskelig å avgjøre spørsmålet nå. Slik forholdene her ligger an, er jeg kommet til at det er forsvarlig, og hensiktsmessig, å avslutte også denne delen av saken. Jeg legger særlig vekt på partenes enighet om EMK-bruddet, og at eventuelle misforståelser eller feil knyttet til de faktiske forhold i saken i alle fall ikke kommer A til skade. Jeg har også merket meg at praksisen nå er opphørt og at Kriminalomsorgsdirektoratet i brev 21. september 2020 har gitt «foreløpige føringer» om kroppsvisitasjon som vesentlig strammer inn rutinene.
- (110) Slik saken er opplyst for Høyesterett må jeg legge til grunn at kroppsvisitasjonene av A ble gjennomført helt rutinemessig og uten at det var gjort noen individuell vurdering av behovet for å kontrollere ham ut fra sikkerhetsmessige hensyn. Det er tale om et stort antall – 617 – visitasjoner over en periode på nær fire år. Noen vurdering av mulig særlig sårbarhet hos ham er det ikke opplyst om. På den annen side er det ingen informasjon om at undersøkelsene hadde til formål å nedverdige A. Det er for Høyesterett ikke vist til at det i As varetektsperiode var noen konkrete risikosituasjoner ved fengselet som begrunnet visitasjonspraksisen. I tråd med dommen jeg har nevnt fra Gulating lagmannsrett, legger jeg videre til grunn at det inntil nylig ikke var noen notoritet over når det ble foretatt kroppsvisitasjoner og at betjentene i noen grad fulgte ulik praksis.
- (111) Jeg konkluderer etter dette med at A har vært utsatt for en nedverdiggende behandling i strid med Grunnloven § 93 andre ledd og EMK artikkel 3.
- (112) A har krav på en «effective remedy» for bruddet, jf. EMK artikkel 13. En ren konstatering av krenkelsen er her ikke tilstrekkelig, jf. også drøftelsen i Roth fra avsnitt 75.
- (113) Partene er enige om at bruddet på artikkel 3 må gi seg utslag i redusert straff, men uenige om hvordan dette fradraget skal gjøres. Jeg har vært i tvil om hva som er den mest hensiktsmessige form for kompensasjon, men er kommet til at i et tilfelle som her, er det mest nærliggende å øke varetektsfradraget. For A har krenkelsen tilknytning til forholdene under varetekt og kan vel i noen grad sammenlignes med den økte belastningen som isolasjon innebærer. Her er regelen etter straffeloven § 83 andre ledd at det gis et ekstra fradrag på en dag for to døgn fullstendig isolasjon. I HR-2019-2048-A kom Høyesterett til at faktisk isolasjon i 22 timer måtte likestilles med fullstendig isolasjon, se avsnitt 76. Drøftelsen i de påfølgende avsnittene om hvordan kompensasjonen skal gis har en viss overføringsverdi til saken her.
- (114) Etter dette er jeg kommet til at A passende kan gis kompensasjon i form av et ekstra fradrag på en dag for to ulovlige kroppsvisitasjoner.
- (115) Jeg understreker at jeg med dette ikke tar stilling til om det i andre tilfeller kan være mer hensiktsmessig å kompensere for lignende EMK-brudd på en annen måte.

- (116) Det er ikke problematisert for Høyesterett om alle de 617 kroppsvisitasjonene av A var av en slik karakter at de gir grunnlag for fradrag. Jeg legger derfor uprøvd det samlede antallet til grunn som det gunstigste for ham.
- (117) A har etter dette krav på ytterligere 309 dager i varetektsfradrag.

Skal A idømmes forvaring?

- (118) Høyesterett har i de senere år hatt flere forvaringssaker til behandling. For de rettslige utgangspunktene nøyer jeg meg med å trekke frem den siste avgjørelsen, HR-2020-1218-A, hvor også tidligere praksis gjennomgås. Jeg viser særlig til avsnitt 13 til 16 om vilkårene for idømmelse av forvaring, avsnitt 17 til 19 om de rettslige utgangspunktene ved vurderingen av faren for nye lovbrudd og avsnitt 53 til 58 hvor grunnvilkåret – hensynet til samfunnsvernet – behandles nærmere.
- (119) Saken her reiser ikke nye rettslige spørsmål knyttet til forvaringsspørsmålet og jeg går direkte over til den konkrete vurderingen av om A skal idømmes forvaring.
- (120) De begåtte lovbruddene er utvilsomt seksuallovbrudd av alvorlig art, jf. straffeloven § 40 første og andre ledd.
- (121) Heller ikke er det etter min oppfatning noen tvil om at det – på domstidspunktet – er en «nærliggende» fare for at A på ny vil begå alvorlige seksuallovbrudd. Jeg finner det her tilstrekkelig å vise til det store antallet lovbrudd han er funnet skyldig i. Overgrepene er begått over lang tid, tilsynelatende uten noen form for tanke på de lidelser han utsatte barna for. Handlingsmønsteret ble avsluttet fordi han ble pågrepet av politiet.
- (122) Tvilsspørsmålet knytter seg til grunnvilkåret: Vil en tidsbestemt straff her være tilstrekkelig vern mot nye alvorlige seksuallovbrudd fra domfelte?
- (123) Ved denne vurderingen skal det tas utgangspunkt i at straffen sones fullt ut. Hensyntatt varetektsfradraget skal vurderingen dermed rette seg mot situasjonen ved løslatelse om cirka 16 år, i 2036. Det kreves ikke her en «nærliggende» fare – det kravet knytter seg til vurderingen på domstidspunktet. Men det må vurderes om det etter endt soning fortsatt vil være fare for at domfelte igjen vil begå seksuallovbrudd, jf. HR-2020-1218-A avsnitt 53 med videre henvisninger.
- (124) Jeg har funnet dette spørsmålet vanskelig.
- (125) På den ene siden bærer domfeltes usedvanlig omfattende, langvarige og grove seksuallovbrudd bud om en sterk og vedvarende vilje til å sette egen tilfredsstillelse foran barns lidelse, eventuelt en manglende innsikt i den smerte han påfører barna. A har etter hvert erkjent, og de oppnevnte sakkyndige for Høyesterett legger til grunn, at han har en pedofil legning. Denne legningen er ifølge de sakkyndige lite tilgjengelig for behandling. Men i dette ligger selvfølgelig ikke at trangen til å begå overgrep ikke kan undertrykkes, kanskje også gjennom tilegnelse av hensiktsmessige teknikker for å styre atferden.

- (126) A har ikke begått noen fysiske overgrep i direkte kontakt med barn. Gjentakelsesfaren knytter seg nye internettovergrep, eller ved bruk av andre kommunikasjonsmidler som måtte være tilgjengelige når A løslates.
- (127) Lagmannsrettens flertall har pekt på at det i praksis ikke kan hindres at A etter løslatelse enkelt skaffer seg tilgang til internett i tilstrekkelig private omgivelser til at han kan gjenoppta overgrepene. Jeg er enig i at det vanskelig kan ses bort fra en slik mulighet. Men etter mitt skjønn er det knyttet atskillig usikkerhet til hvordan situasjonen vil være i 2036. Uten at det er avgjørende for mitt resultat nevner jeg at vi vet lite om hvordan teknologien da vil være, hvilke muligheter som vil finnes for å hindre en type overgrep som i dag tilsynelatende kan begås meget enkelt og om det fortsatt vil være tilgang til et slikt «marked» for seksuelle tjenester som A har benyttet seg av.
- (128) A er ikke tidligere domfelt for seksuallovbrudd. Hans omfattende lovbrudd er nå avslørt og belyst i stor bredde og leder altså til soning av fengselsstraff de nærmeste 16 årene. A vet at et eventuelt tilbakefall vil lede til en ny streng reaksjon. Det er opplyst at han fungerer godt sosialt, har vært i arbeid og at familien ikke har vendt ham ryggen.
- (129) Alt i alt er jeg kommet til at det hefter for stor usikkerhet ved om det fortsatt er fare for at A etter løslatelse vil begå nye seksuallovbrudd til at det er grunnlag for forvaring.

Varetektsfradrag

- (130) Det er opplyst at A ble overført til foregrepet soning 1. september 2019. Så vidt jeg forstår fastsatte imidlertid ikke påtalemyndigheten varetektsfradraget i den forbindelse, jf. straffeprosessloven § 460 sammenholdt med påtaleinstruksen § 29-1 tredje ledd. I tråd med avgjørelsen i HR-2016-553-A avsnitt 15 med videre henvisninger fastsettes derfor for enkelthets skyld det samlede fradraget frem til i dag i domsslutningen.
- (131) I lagmannsrettens dom er fradraget oppgitt til 1265 dager. I tillegg kommer ytterligere 261 dager frem til i dag. A skal i tillegg ha fradrag på 309 dager som kompensasjon for kroppsvisitasjoner i strid med Grunnloven § 93 andre ledd og EMK artikkel 3. Samlet fradrag blir etter dette 1835 dager.
- (132) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 2, gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 21 – tjueen – år.
2. Til fradrag kommer 1835 – ettusenåttehundreogtrettifem – dager for frihetsberøvelse.

(133) Dommer **Arntzen:**

Delvis dissens

- (134) Jeg har et annet syn enn førstvoterende på spørsmålet om A skal dømmes for medvirkning og forsøk på medvirkning til grov menneskehandel. For øvrig er jeg i det vesentlige og i resultatet enig med ham, riktignok under sterk tvil hva angår spørsmålet om forvaring.
- (135) Menneskehandel er en forbrytelse mot den personlige frihet, jf. plasseringen av straffeloven 1902 § 224 i kapittel 21 «Forbrydelser mod den personlige Frihed» og straffeloven 2005 § 257 i kapittel 24 «Vern av den personlige frihet og fred». Det er ikke tvilsomt at straffebudet mot menneskehandel og straffebudene mot de aktuelle seksualovergrepene i tiltalens poster I til IX dekker ulike sider ved de straffbare handlingene, og at bestemmelsene følgelig kan anvendes i konkurrans.
- (136) Straffelovens bestemmelse om menneskehandel rammer både den som «utnytter» en person til nærmere bestemte formål, jf. § 257 første ledd, og bakmennene som «legger forholdene til rette ... ved å anskaffe, transportere eller motta» en person til slik utnyttelse, jf. andre ledd bokstav a. Etter mitt syn står utnyttelsesalternativet i første ledd på egne ben. Jeg er ikke enig med førstvoterende i at straffebudet bare er ment å ramme «bakmannsrollen – eventuelt i kombinasjon med eget misbruk», og følgelig heller ikke i at medvirkning bare rammes «dersom siktede også har en rolle som kan karakteriseres som bakmann».
- (137) Paragraf 257 er bygget opp slik at det er *utnyttelsen* som er kjernen i den straffbare handlingen. Bakmannshandlingene beskrevet i andre ledd bokstav a knyttes opp mot «tvang, utnyttelse eller forledelse som nevnt i første ledd» – nærmest som en kvalifisert form for medvirkning.
- (138) Da straffebudet mot menneskehandel ble innført i 2003, sto valget mellom et alternativ som i tråd med Palermoprotokollen bare rammet bakmenn, og et mer vidtrekkende alternativ som også rammet den som står for selve utnyttelsen. I Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) side 62 heter det:
- «Bare alternativ 1 rammer altså den som står for selve utnyttelsen. Begge alternativene rammer andre aktører i handelen med mennesker enn den som direkte står for utnyttelsen. Det er disse bakmennene protokollen retter seg mot. Uten dem ville utnyttelsen ofte ikke være mulig. Ordlyden i utkastene nevner enkelte sentrale bakmannshandlinger, men dette er kun ment som eksempler. Begge bestemmelser rammer generelt medvirkning til å utnytte noen til de formål som rammes av straffebudet.»
- (139) Uttalelsen om at utnyttelsen «ofte» ikke vil være mulig uten bakmennene, forstår jeg som en beskrivelse av en faktisk sammenheng mellom de ulike rollene. Noen nødvendig *rettslig* sammenheng mellom utnyttelsen og bakmannshandlingene kan ikke utledes av dette.
- (140) Om departementets valg av det mest vidtrekkende alternativet heter det på side 64 i proposisjonen:

«Departementet mente videre i høringsnotatet at det i samme straffebud kunne være grunn til også å ramme den som faktisk står for utnyttelsen og ikke bare bakmennene, slik FN-protokollen krever. ... Et stort flertall av høringsinstansene viste ved å støtte alternativ 1 i høringsnotatet at de er av samme oppfatning. Departementet fremmer derfor forslag i tråd med høringsnotatets alternativ 1.»

- (141) Departementet gikk altså uttrykkelig inn for at også den som står for selve utnyttelsen skulle rammes av straffebudet mot menneskehandel.
- (142) Jeg kan på denne bakgrunn ikke se at utnyttelsesalternativet i § 224 første ledd i straffeloven 1902 – någjeldende § 257 første ledd – bare var tiltenkt de tilfellene der siktede også har hatt en rolle som bakmann.
- (143) En slik avgrensning av straffebudet følger heller ikke av rettspraksis. I HR-2017-1124-A opprettholdt Høyesterett en domfellelse for utnyttelse til tvangsarbeid etter § 224 første ledd bokstav b. Som det fremgår av avsnittene 21 og 22, er det bakmannsalternativet – ikke utnyttelsesalternativet – som er utformet med utgangspunkt i Palermoprotokollen. Det er videre utnyttelseshandlinger – ikke bakmannshandlinger – som beskrives i førstvoterendes avsluttende gjennomgang av det faktiske grunnlaget for domfellelsen. Dette oppsummerer han slik i avsnitt 48:

«Det var kort sagt, slik lagmannsretten uttrykker dette, ‘et press i systemet som gjorde at de ikke frivillig kunne komme ut av arbeidsforholdet’ selv om de hadde ønsket. Under disse omstendigheter fratar det ikke forholdet karakter av tvangsarbeid at de flere år på rad gikk frivillig inn i arbeidet.»

- (144) På tilsvarende måte vil barn som av sine omsorgspersoner utnyttes til «prostitusjon eller andre seksuelle tjenester» mot betaling på en nettbasert markeds plass, «ikke frivillig kunne komme ut av ...forholdet selv om de hadde ønsket». Det kan ikke være tvilsomt at denne formen for utnyttelse rammes av straffebudet mot menneskehandel, jf. § 257 første ledd alternativ a.
- (145) Også i Rt-2011-1127, som står sentralt i førstvoterendes argumentasjon, la Høyesterett i avsnitt 18 til grunn at straffebudet mot menneskehandel både rammer bakmennene og den som står for selve utnyttelsen. En mottaker av «enkeltstående tjenester av seksuell karakter fra et offer for menneskehandel» ble derimot ikke ansett omfattet av begrepet «utnytter» i § 224 første ledd, jf. avsnitt 31.
- (146) Vår sak gjelder imidlertid *medvirkning* til omsorgspersoners menneskehandel. Det er ingen holdepunkter for at lovgiver mente å begrense det alminnelige medvirkningsbegrepet da straffeloven § 224 om menneskehandel ble vedtatt i 2003. Det ble tvert imot inntatt en *generell* medvirkningsbestemmelse i andre ledd bokstav b som rammer den som «på annen måte medvirker til utnyttelsen eller forledelsen». I de spesielle motivene i Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) side 98 heter det:

«Bokstav b gjelder medvirkning generelt - både til handlingene i første ledd og handlingene i annet ledd bokstav a. Kjernen i det foreslåtte straffebudet er å utnytte eller forlede noen på den måten og til de formål som er beskrevet i første ledd. Både for overtrederen av annet ledd bokstav a og for medvirkeren gjelder det derfor at han enten selv må ha brukt de virkemidlene som er nevnt i første ledd eller kjenne til at disse midlene er brukt.»

- (147) De «virkemidlene som er nevnt i første ledd» markerer at det foreligger et lovstridig inngrep i personens frihet. Det er lovfestingen av disse virkemidlene som var foranlediget av riksadvokatens høringsuttalelse om at straffebudet ellers ville favne for vidt. Som det fremgår av bestemmelsens tredje ledd, vil likevel utnyttelse av barn til de beskrevne formålene rammes uavhengig av om slike virkemidler er benyttet. Det er etter det jeg forstår ingen uenighet om at medvirkningsbestemmelsen i andre ledd bokstav b etter omstendighetene kan benyttes der barn er utsatt for straffbar utnyttelse. At medvirkning rammes følger nå også av straffeloven § 15.
- (148) Medvirkningsalternativet i § 224 andre ledd bokstav b er omtalt i det avsluttende avsnittet i Rt-2011-1127:
- «(32) En person som etterspør handlinger eller tjenester som nevnt i straffeloven § 224 første ledd, og som ved dette bevirker at en person blir anskaffet på den måten første ledd beskriver og dermed blir offer for menneskehandel, vil etter omstendighetene kunne straffes for psykisk medvirkning til menneskehandelen, jf. andre ledd bokstav b. En sentral forutsetning er at vedkommende er klar over de faktiske forhold som gjør forbrytelsen til menneskehandel. Kjøp av enkeltstående seksuelle tjenester fra en person som allerede er blitt offer for menneskehandel, kan derimot ikke straffes som medvirkning. Det ville ha medført at det å motta slike tjenester likevel ville blitt kriminalisert 'via bakveien', og det har åpenbart ikke vært meningen. Det er dermed også riktig lovanvendelse når lagmannsretten har konkludert med at enkeltstående handlinger som det er tale om i den foreliggende sak, heller ikke kan rammes som medvirkning etter § 224 andre ledd bokstav b.»
- (149) Uttalelsen om at en kjøper av «enkelstående seksuelle tjenester fra en person som allerede er blitt offer for menneskehandel» ikke kan straffes for medvirkning, må etter mitt syn tolkes i lys av omstendighetene i saken, jf. sitatets siste setning og Rt-2013-1247 avsnitt 14. Tiltalte hadde betalt innehaveren av et fotostudio og/eller foresatte for å ta seksualiserte bilder av fire barn under et opphold i Ukraina. De nærmere omstendighetene rundt forholdene er imidlertid ikke opplyst, verken på tilbydersiden eller på mottakersiden.
- (150) Vår sak gjelder kjøp av grove seksuelle overgrep mot barn som selges til et ubestemt antall overgripere på pedofile nettsteder. Sett fra omsorgspersonenes ståsted står vi ikke overfor omsetning «av enkeltstående seksuelle tjenester». Det dreier seg tvert imot om utnyttelse gjennom gjentatte seksuelle overgrep mot hvert enkelt barn i selvstendige fortsatte forbrytelser.
- (151) Den som utnytter sitt barn til menneskehandel rammes av straffebudet så lenge utnyttelsen varer og ikke bare ved første gangs utnyttelse. Som det fremgår av Matningsdals kommentarutgave til straffeloven 2005, Alminnelige bestemmelser, Oslo 2015 side 104–105, med henvisning til rettspraksis, vil både den forutgående og den *samtidige medvirkning* til hovedmannens forbrytelse rammes. Det er da ikke grunn til å skille mellom medvirkning til anskaffelse av og medvirkning til fortsatt utnyttelse av et barn som er offer for menneskehandel.
- (152) Kjøperen av seksuelle overgrep mot barn medvirker til hovedmannens fortsatte menneskehandel ved å *oppmuntre* til utnyttelsen av barnet gjennom avtaler om betaling kombinert med forutgående og samtidige instruksjoner om hva overgrepene skal bestå i. Forutsatt at også det subjektive straffbarhetsvilkåret er oppfylt, mener jeg dette rammes

som psykisk medvirkning hva enten mottakeren kjøper overgrep mot barnet ved én eller ved flere anledninger.

- (153) Så langt mener jeg A objektivt sett har medvirket og forsøkt å medvirke til menneskehandel for de underpostene under tiltalens post I til IX han er dømt for. At menneskehandelen er grov, er ikke tvilsomt.
- (154) For å kunne straffes for medvirkning må han dessuten ha handlet forsettlig. I lagmannsrettens dom heter det om dette:
- «Alle overgrepene finner sted på Filippinene. Tiltalte var ikke uvitende om at det var fattige, og derfor særskilt sårbare mennesker han utnyttet for sin seksuelle tilfredsstillelses del. Tiltalte var også kjent med at han ikke var alene om å utnytte denne gruppen mennesker. Tiltalte har kjent til at de barna han selv begikk overgrep mot med all sannsynlighet også ble utsatt for overgrep fra andre med samme seksuelle legning som han selv. I tillegg har tiltalte da også kjent til at han bidro til å opprettholde en form for sex-industri som har utviklet seg til å bli et stort problem på Filippinene.»
- (155) Dette viser at A var klar over de faktiske omstendighetene som gjør utnyttelsen straffbar som menneskehandel, herunder at «de barna han selv begikk overgrep mot med all sannsynlighet også ble utsatt for overgrep fra andre med samme seksuelle legning som han selv». I medvirkningssammenheng dreier det seg altså om noe mer enn «enkelstående» kjøp av seksuelle tjenester fra et offer for menneskehandel. Det subjektive vilkåret for å dømme ham for medvirkning til grove menneskehandler er derved også tilstede.
- (156) Det kan reises spørsmål om det er et vilkår for å dømme A for medvirkning at tilsvarende forhold (menneskehandel) også er straffbart på Filippinene. I artikkelen «Lokalisering av straffbare handlinger» inntatt i Tidsskrift for strafferett nr. 2 2011 side 141-190, uttaler Stigen i punkt 3.3.2 at det neppe gjelder et krav om dobbel straffbarhet «ved straffefølgning av en innenlands medvirkning til en utenlandshandling». Problemstillingen ble ikke berørt under ankeforhandlingen, og jeg lar den ligge. At utnyttelse av barn til seksuelle formål også er straffbart på Filippinene ser uansett ut til å følge av «Special Protection of Children Against Abuse, Exploitation and Discrimination Act» fra 1992 og «Expanded Anti-Trafficking in Persons Act of 2012».
- (157) Jeg mener på denne bakgrunn at A skal dømmes for medvirkning og forsøk på medvirkning til grov menneskehandel for de underpostene under tiltalens post I til IX han er dømt for.
- (158) Dommar **Høgetveit Berg:** Eg er i hovudsak og i resultatet samd med fyrstvoterande, dommar Kallerud.
- (159) Dommer **Falch:** Likeså.
- (160) Dommer **Indreberg:** Likeså.
- (161) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 2, gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 21 – tjueen – år.
2. Til fradrag kommer 1835 – ettusenåttehundreogtrettifem – dager for frihetsberøvelse.